

Det begyndte som leg

William Heinesens og Jørgen-Frantz Jacobsens
brevveksling

Af Hanne Flohr Sørensen

I 1958, 20 år efter vennen Jørgen-Frantz Jacobsens død, udsendte William Heinesen bogen »Det dyrebare Liv. Jørgen-Frantz Jacobsen i Strejflys af hans Breve«. ¹ I forordet til disse breve skriver William Heinesen:

»Dette: uden forbehold at kunne meddele sig til en ven, var for Jacobsen noget af en livsfor nød. Det var ham tillige en lyst. Lige så hengivent han elskede livet, lige så hengiven var han til at skildre sit livs oplevelser. »Det er en narkose for mig, en dagligt tilbagevendende fryd, at lade min frodige fyldepen løbe over arkene,« skriver han et sted (april 1923), og han bryder ud i en varm hyldest til dette sit skriveredskab, der er hans våben, hans trøst og hans inspirerende livsledsager: »Denne sorte, fine tingest med sit guldhoved er altid rigt flydende, blækgivende, en usvigelig kilde, et produktivitetsens frugtbarhedssymbol. Og så føjelig den er! Den kender min skrift så nøje som nogen hest sin rytter!« (s. 5-6).

Men hvad William Heinesens bog med Jørgen-Frantz Jacobsens breve ikke røber, er, at modtageren af brevene, William Heinesen selv, var en lige så passioneret brevsriver, på skrivemaskine, om end Heinesen-arkivet på Det Kongelige Bibliotek kun rummer omkring 140 breve fra Heinesen mod ca. 320 fra Jacobsens hånd. ² Antallet af breve er imidlertid ikke fuldstændigt, bl.a. rummer arkivet ingen breve fra Heinesen før 1925, mens Jacobsens korrespondance er bevaret fra 1917.

»Breve giver øjebliksbilleder, spontane og uden tanke på et større publikum eller på noget eftermæle« (s. 5),

skriver Heinesen ligeledes i forordet med sigte på Jacobsens breve, men det samme gør sig også gældende for hans egne. Og det er det, der

på en og samme gang gør brevene så fascinerende og problematiske for den udenforstående, der har fået lov til at kigge brevskriveren over skulderen, at læse. For hvor stor en vægt kan disse skildringer af oplevelser, stemninger og tanker tillægges? Det kan være vanskeligt, til tider simpelt hen umuligt at afgøre, hvor meget der er jargon og humor, og hvad der er underforstået – og i bogstaveligste forstand grå hår i hovedet giver det den udenforstående nysgerrige læser, når hun støder på bemærkninger som:

»brevene er næsten som en slags fristed for ubehersket skrivede og ukontrollerede impulser – en slags intellektuelt négligé eller morgenkostyme«, »Vi anser hinanden for at være tilstrækkelig udrustet med den Evne der hedder at læse mellem Linjerne« og »vi har jo altid skrevet for evigheden« (J.: 3./6.-29, H.: 25./9.-34 og J.: 11.-16./8.-34).

For hvordan skal udsagn om disse tolkes? Øjeblikket – evigheden, det lyder temmelig selvmodsigende, så måske derfor klogt at fæstne sig specielt ved modifikationen »næsten«. Eller måske bedre endnu, overhovedet tvivle på alvoren i udsagnet om at skrive for evigheden, for hvordan både skrive med tillid til modtagerens indforståethed og sigte på evigheden? Dog, brevene blev jo for en stor dels vedkommende bevaret, ikke blot med henblik på den kommende sommers diskussion af dem, men også for os udenforstående.

Spørgsmålene, der rejser sig ved læsningen af en privat korrespondance som Heinesens og Jacobsens, er altså mange, og der gives næppe nogen entydige svar på dem. Hvad der imidlertid efter min mening alligevel gør deres breve både interessante og brugbare, ikke blot til at få sin nysgerrighed tilfredsstillet, men også i et forskningsprojekt som mit, om forfatteren William Heinesen, er, at de også rummer utroligt meget af almen interesse, om tiden, miljøet, litteratur og livsanskuelse for blot at nævne nogle af de emner, der tages op i brevene. Og fordi Heinesen og Jacobsen var hinandens nærmest fortrolige, i alt, lige fra kærlighedssorger og -glæder, færøsk selvstændighedsbevægelse og politiske overvejelser overhovedet til tanker om og arbejde med skribentvirksomhed, sygdom og død, og samtidig hinandens mest uforbeholdne og skarpeste kritikere, er det muligt at danne sig et indtryk af baggrunden for William Heinesens forfatterskab og dets udvikling, henimod det specifikt Heinesen'ske: foreningen af humor og livsglæde, hvor hu-

moren repræsenterer en værdi, det går an at leve på, selvom tragedien altid har det sidste ord.

Alle tings herlige ophav

William Heinesen og Jørgen-Frantz Jacobsen blev begge født på Færøerne i 1900, William den 15./1., Jørgen-Frantz den 29./11. De er af fælles dansk/færøsk afstamning, og det, kombineret med at færøsk skriftsprog først blev reetableret i slutningen af sidste århundrede, og den færøske skole var dansk domineret indtil 1938 – det har Heinesen skrevet om i den pragtfulde erindringsnovelle »Under Tordengudens Trone« – resulterede i, at de blev danskskrivende. »Trusten« kaldte de deres venskab, som blev grundlagt allerede i den tidligste barndom, og netop erindringer om og refleksioner over barndommen og dens betydning indtager en central plads i korrespondancen:

»Det ærgrer mig, at ikke Du eller jeg har skrevet denne bog om skyggeverdenen, som har udformet éns karakter og anlæg, ja bygget éns Verden op, før man selv forstod et ord af det hele«,

skriver Jacobsen efter at have læst Sigurd Hoels »Vejen til Verdens Ende«, for, fortsætter han:

»vi har jo altid vidst det – paa tværs af Freud – at barneaarene er alle tings herlige ophav« (11.-16./8.-34).

Overhovedet tillægger både Heinesen og Jacobsen deres fælles barndomsoplevelser en utrolig værdi, for deres venskab som voksne, såvel som for deres personlige udvikling, deres holdninger og deres skribentvirksomhed.

»Vi er i det vistnok enestaaende Tilfælde, at vi ikke blot kan udtrykke os objektivt for hinanden, men kan gøre det om jeg saa maa sige paa en Sangbund af uendelig fint nuanceret Subjektivitet, takket være den Barndom og Ungdom vi har fælles« (22./12.-32),

lyder det fra Heinesen i Tórshavn, og tre år tidligere var Jacobsen gået endnu tættere på:

»Jeg tør sige, at vi har udfoldet et venskabets geni, som vistnok er uden sidestykke. Hvad dette kan have betydet for Dig, kan jeg ikke dømme om. Hvad det har betydet for mig er saa fundamentalt, at jeg næppe kan trænge til bunds i det. De lege, i hvilke vi for ca. 25 aar siden fandt hinanden som congeniale børn, er siden blevet fortsat gennem barndom og ungdom. Det begyndte som leg, det endte som en slags kultur. Det er ikke saa lidt vi har drevet det til. »Trusten« er et enestaaende aandsfænomen.

For mig gælder det, at hele mit væsen er blevet bestemt derefter. Alting er for mig stadigt denne leg. Zacharias var dybsindigere end han maaske anede, da han i sin tid spurgte: »Er det leg?« Eller var han i sin usikre naivitet genial? Faktum er, at han havde ret. Det var leg. Det er leg. Denne evigt legende fantasi er mit sinds største ressource. Og den verden, den idékreds som vi har skabt, er stadigvæk en cisterne, som jeg ikke kan være foruden« (11./7.-29).

Heinesen og Jacobsen tilbragte deres barndom og tidlige ungdom på Færøerne, men i 1916 gik turen til Danmark, hvor Jacobsen startede på Sorø Akademi, Heinesen på Købmandsskolen i København, som hans far havde fået lokket ham ind på. Specielt meget at sige hinanden havde Købmandsskolen og Heinesen ikke, fremgår det af erindringsnovellen »Goddag til København«, så i stedet blev han ansat som journalist-elev i Ringsted. Heller ikke det gik, og i 1918 vendte han hjem til Tórshavn, hvor han begyndte at arbejde i faderens forretning, men i øvrigt var de kommende år præget af rejseaktiviteter. På en af disse rejser til Danmark traf Heinesen Otto Gelsted, der var forlagskonsulent på Levin & Munksgaard, og han antog digtsamlingen »Arktiske Elegier og andre Digte«, som Heinesen debuterede med i 1921. Yderligere fire digtsamlinger, nemlig »Højbjergning ved Havet« (1924), »Sange mod Vaardyb« (1927), »Stjernerne Vaagner« (1930) og »Den dunkle Sol« (1936), samt romanen »Blæsende Gry« (1934) udkom på forlaget inden afslutningen på Heinesens og Jacobsens korrespondance i 1938.

Efter afsluttet studentereksamen i 1919 påbegyndte Jacobsen sine studier ved Københavns Universitet, med fransk som bi- og historie som hovedfag. Men allerede i november 1922 viste de første sympto-

mer på tuberkulose sig, og Jacobsen var i lange perioder indlagt på hospitalet og sanatorier – med god tid til brevskrivning. Også selvom sanatorielivet ikke altid gik stille af, og patienterne ikke hele tiden i hvert fald lå på den lade side. Der var tid til både druk og hor, kunne en temmelig rystet og forarget Heinesen sidde i det mindre muntre nord og læse sig til. I 1925 blev Jacobsen tilknyttet »Politiken«, efter afsluttet cand.mag.-eksamen i 1932 som fast skandinavisk medarbejder og fra 1934 igen som freelance. En række af hans bedste kronikker er senere blevet udgivet i bogform under titlen »Nordiske Kroniker« (1943). I samme periode, som Jacobsen arbejdede på »Politiken«, skrev han endvidere to bøger om Færøerne, »Danmark og Færøerne« (1927) og »Færøerne – Natur og Folk« (1936), de sidste tre kapitler af sidstnævnte bog dog skrevet af Heinesen, fremgår det af brevvekslingen. Og i 1934 begyndte han så på »Barbara«, hans første og eneste roman. »Barbara« nåede ikke at blive skrevet færdig, men alligevel blev romanen udgivet efter Jacobsens død den 24. marts 1938. Hårdnakkede rygter vil vide, at Heinesen da havde tilføjet en afslutning på romanen, men selv afviser han pure påstanden i et interview mange år senere:

»Efter Jørgen-Frantz' død blev jeg bedt om at lave en afslutning – det kan jeg vist godt røbe i dag –, men jeg turde ikke. Og i dag er jeg glad for, at jeg ikke gjorde det. Romanen har klaret sig med den afslutning, Jørgen-Frantz selv skrev.

Forresten skete der det forrykte, at Valdemar Koppel ved Politiken havde fået den idé, at forfatteren Palle Rosenkrantz skulle omskrive bogen. Det blev – Herren være lovet – heldigvis ikke til noget.«³

I samme interview gør Heinesen også rede for, at det stykke arbejde, han reelt påtog sig med »Barbara« efter Jacobsens død, var at udfylde en lakune i Myggenæskapitlet og renskrive romanen. I første omgang havde nemlig Gyldendal refuseret det meget vanskeligt læselige manuskript, der var fuld af overstregninger og tilføjelser, fortæller han.⁴ »Barbara« udkom i 1939.

Bliv til noget

Tilbage til Det Kongelige Bibliotek. Heinesen-arkivet rummer som

nævnt breve fra 1917 for Jacobsens vedkommende, men for Heinesens først fra 1925. Selvfølgelig giver det en skævhed, at ca. en tredjedel af brevskrivningsperioden udelukkende udgøres af Jacobsens korrespondance, men ikke så stor, som man umiddelbart kunne frygte, for både i Jacobsens Sorø-år og første studieår i København sås han og Heinesen jævnlige, så den store brevskrivning tog først for alvor fat omkring 1921. Brevene fra Sorø-tiden er da også gennemgående præget af klager over pekuniært truende tordenvejr, Akademilivet på godt og ondt, kærestesorger samt længslen efter »en skøn Julidag at forlade ikke alene Sorø, men Danmark, denne udtværede Kokage med et Hjulspor igennem« (17./1.-19). Dog indeholder denne tidlige korrespondance også antydninger af, hvad der kommer til at præge Jacobsens og Heinesens senere breve: refleksioner over barndom og ungdom, redegørelse for læsning, der bl.a. omfatter Johannes V. Jensen, Henrik Ibsen og August Strindberg og omtaler og vurdering af Heinesens og egne litterære arbejder, de såkaldte drømmespil.⁵ Også ambitionerne berøres i disse Sorøbreve, »bliv til noget! Skab dig et Navn!« inden for journalistik eller litteratur, lyder det så tidligt som 1918 (4./6.) til Heinesen – med den tilføjelse, at også Jacobsen selv kunne tænke sig at skrive lidt med tiden.

Og som sagt, så gjort. I 1920, da Jacobsen var bosat på Regensen og i fuld gang med franskstudiet, viste han nogle af sine digte til en jævnaldrende færing, den senere professor i nordisk filologi og lyriker, Christian Matras, og blev af ham opfordret til at sende dem til Poul Levin på »Tilskueren«. Her blev to af dem offentliggjort i 1921, to år efter at Heinesen havde fået sine første digte publiceret i »Verden og Vi« og »Klingen«. Ligeledes skrev Jacobsen på denne tid på en roman, der imidlertid aldrig blev fuldendt, men både digtene og romanbrudstykket blev oversat af Matras til færøsk og bragt i *Den færøske Studenterforenings* blad, senere igen på dansk i *Gyldendals Julebog* 1941.

Samtidig med Jacobsens skønlitterære forsøg arbejdede Heinesen bl.a. med sin digtsamling »Arktiske Elegier og andre Digte«, og selvom Heinesen-arkivet som nævnt ingen breve indeholder fra Heinesen fra denne tid, er det alligevel muligt at få en lille fornemmelse af, hvordan Jacobsen fungerede som »litterær konsulent«. Da nemlig usikkerheden om digtenes kvalitet lurte i Heinesens breve, lyder det resolut fra Jacobsen:

»Jeg maa strax raade Dig til: »øjeblikkelig at sende Digtene til

Gelsted, og sé at faa dem ud«. Gad vist om det er sundt at Du gaar med dem længere. Udluftning vil det værc. Noget nyt kan fylde deres Plads – er de først kommet ud er der ikke mere med dem – det andet kommer saa af sig selv. De ligger bare og irriterer alt det øvrige og stagnerer Din Udvikling« (10./2.-21).

Ud over det litterære indhold er brevene fra Jacobsens første studieår præget af livet på Regensen, studierne, længslen efter Færøerne og Heinesen og psykiske op- og nedture. Ungdomsårene var nemlig for både Jacobsens og Heinesens vedkommende plaget af, hvad de selv omtaler som »spleen«. Men i 1922 indtrådte der en forandring. Mod sædvane tilbragte Jacobsen ikke sommeren på Færøerne, men i Grenoble. Tilbage i København efter studieopholdet indledte han eksamenlæsningen, men allerede i november måned blev studierne afbrudt, da han fik konstateret begyndende lungetuberkulose. Diagnosen resulterede ikke, som man kunne have forventet, i angstanfald og depression, tværtimod vidner allerede de første breve i tiden derefter om, at han betragtede sygdomsudbruddet som den forandring, der skulle til, for at han kunne få hold på sit liv. Det havde to grunde: dels at diagnosen i sig selv implicerede, at »Alt saas under forbavsende nye Synsvinkler«, dels at den påtvungne passivitet gav ham tid til at tage sig af sin »egen aandelige Udvikling«, som han selv formulerede det. Videre skriver han:

»Ganske fri for Studiets Aag har jeg kunnet anvende et stort Kraftoverskud paa de Omraader hvor Du altid kan færdes. Det var mig ofte en Ubhagelighed ikke – mundtligt eller skriftligt – at kunne deltage i Dine Interesser; men faktisk forhindrede Studiet mig i det (...) Du har jo ogsaa skældt ud over at at skrive Breve til mig var som at kaste dem fra en Bjergtop ud i et Intet. Ord som Du nu har taget tilbage efter at mit Ophold her har sat mig i Stand til selv at beskæftige mig med det Du kalder »Meditationer« (...) Det har været en bevæget lykkelig, Tid med mig selv.

Nu föler jeg mig styrket både fysisk og psykisk – ja stærkere end nogensinde« (28./4.-1./5.-23).

Det med styrken skulle nu vise sig at være mere ønsketænkning end en realitet, tuberkulosen slap ikke taget.

En mageløs brydning i sindet

Jacobsens korrespondance i de næste par år rummer, hvad der kan synes mærkeligt, ingen kommentarer til Heinesens digtsamling »Højbjergning ved Havet«, der udkom i november 1924, kun et løfte om at ville omtale digtene i et senere brev og en reference til en kronik af Tom Kristensen, der betegner Heinesen som en af de kendte danske lyrikere.⁶ Er brevene imidlertid ikke indholdsrigge i relation til Heinesens lyriske produktion på denne tid, begynder de til gengæld at blive interessante på et andet område, nemlig hvad angår det færøske spørgsmål, som Jacobsen blev introduceret til af Matras. Første gang, Jacobsen berører spørgsmålet, er i oktober 1923, hvor han beskriver, hvordan Færøerne står overfor et valg og konkluderer, at det, der er behov for, for at udvikle sig selvstændigt fremfor at blive »daniserede«, er et kulturelt gennembrud. Både Jacobsen og Heinesen involverede sig i den færøske bevægelse, fremgår det senere af Jacobsens nytårsbrev 1925, der er interessant, fordi det ikke bare refererer til de konkrete arbejdsopgaver, de påtog sig i sagens tjeneste, men også viser, hvordan Jacobsen bevidst forholdt sig til, at de begge stod med et ben i hver lejr, og forsøgte at udnytte den situation:

»jeg vil – samtidigt med at jeg sender Dig min Nytaarshilsen og de bedste ønsker for 1925 – understrege betydningen af Dine artikler og paapege de muligheder der foreligger – dels for Din indsats paa det felt, som jeg mere og mere indser ogsaa bør og vil blive mit, det færøske, – dels for det frugtbare samarbejde paa et realiteternes grundlag som i fremtiden vil kunne give vor glørværdige trust en livskraftig fornyelse (...) Jeg er kommet i et virkelystent forhold til det færøske spørgsmaal, og er allerede begyndt at gøre mine indsatser. Nu har ogsaa Dine interesser for sagerne begyndt at give sig konkrete udslag.

Din artikel i »Politiken« var simpelt hen fortræffelig. Vel skrevet virkningsfuld. Maaske manglede den til en vis grad konkrete oplysninger. Var den end maaske holdt i det almindelige, noget principiel og generaliserende, var den til gengæld saa meget des mere klar. Det er godt, at Du har anvendt den indflydelse som Du allerede, i kraft af Dit navn besidder, til at gøre Dig gældende paa dette punkt. Din artikel i »Varðin« har jeg lige læst. Det er opmuntrende at se disse spørgsmaal diskuteret paa en in-

telligent maade og i en kultiveret form (...) Jeg skal en anden gang udvikle for Dig at vort arbejdsfelt i det færøske problem, netop paa grund af vor dansk-færøske nationalitet, maa ligge i Danmark. Med nogen klogskab vil vi – og bör vi – se vor opgave i at være formidlende faktorer mellem Danmark og Færøerne (...) Vi kan ikke holde os uden for den færøske bevægelse, vi ofrer den vor kraft. Idéen har ofte været fremsat af Dig. Jeg véd ikke hvorfor jeg før har stillet mig skeptisk overfor Din deltagelse – jeg gör det i hvert tilfælde ikke længere« (1./1.-25).⁷

Midlet til at nå målet var »Politiken«, hvor Jacobsen hurtigt blev færøsk politisk skribent. Hans kronikker vakte opsigt, men huede hverken den konservative danske presse eller de færøske sambandsmænd, der pludselig måtte se, at »Deres hegemoni over den danske presse« var et overstået kapitel, fordi andre nu var kommet til og også ville være med til »at bestemme den danske opinion i dens forhold til Færøerne« (12./9.-25). Med »Politiken« gik det imidlertid ikke i længden, Cavling mistede så småt interessen for det færøske spørgsmål, og for ikke pludselig at stå uden organ for sin skribentkampagne henvendte Jacobsen sig til Ove Rode, der med stor interesse havde læst hans kronikker. Deres første møde fandt sted den 22. februar 1926 og var en ubetinget succes, Rode blev vundet for sagen, og i forståelse med ham skrev Jacobsen artiklen »Danmarks Nordhavspolitik«. Den blev sendt til »Tilskueren«, som i første omgang ikke var interesseret i den, men så benyttede Jacobsen sig af sin nye forbindelse – og straks var situationen en anden. Det forblev dog en hemmelighed i færøske kredse, hvorfor Levin på »Tilskueren« så pludseligt havde skiftet mening og straks bragte artiklen i aprilnummeret.

Om selve den færøske selvstændighedsbevægelse afslører Heinesens og Jacobsens korrespondance, at personspørgsmålet i nogen grad greb forstyrrende ind og truede med at flytte interessen fra selve sagen. Valget stod mellem, hvad Heinesen kalder højskolemændene, Jacobsen blot den store kerne af selvstyremænd, og selvstyrepartiets leder, Jóannes Patursson. Uden på nogen måde at være blind overfor Paturssons fejl sluttede Jacobsen op bag ham, fordi han betragtede ham som Færøernes eneste politiker og mente, at så længe kampen stod om Færøernes selvstændighed, måtte det være de politiske evner og mål, der var afgørende og ikke personlige sym- og antipatier.

Overhovedet var det Jacobsen, der førte det store ord i det færøske

spørgsmål, offentligt såvel som privat, ikke mindst fordi Heinesen ubetinget betragtede ham som »den rette mand til den rette tid« (28./3.-27) – bl.a. pga. hans dansk-færøske nationalitet, der gjorde det muligt for ham at optræde på dansk uden at føle sig duperet af danskerne, som havde udgjort overklassen på Færøerne.

Mens Jacobsen i brevene direkte beskrives som en handlingens mand, der elskede »at føre krige igennem« (H.: 1./5.-25), fremstår Heinesen som den reflekterende, hvis største aktiv i korrespondancen med Jacobsen om det færøske spørgsmål måske var evnen til at slå koldt vand i blodet. »Der er noget friskt over den usnobbede færøske Selvstyrebevægelse«, skriver han i 1925, men følger op med et »i det mindste nu«, for han havde sin stærke tvivl om, hvorvidt denne friskhed ville holde sig, når bevægelsen ikke længere var i opposition til, hvad han kaldte »en dansk Offentligheds Ligegyldighed« (udateret). Også i forhold til Jacobsens engagement var han på vagt, for han var bekymret for, at den fysiske afstand skulle formindske forbindelsen til realiteterne verden:

»dog kan jeg ikke undertrykke en vis Angst for at du skal tabe dig mere i dette Nationale end godt er. Din Udlændighed, din Længsel, ja Hensynet til dit Studium er stadige Incitament; jeg sidder imidlertid heroppe med herlig Udsigt til den nationale Bevægelses hule Rygparti. Jeg har en stærk Følelse af at den socialistiske Rørelse her gör de nationale Problemer lange i Ansigtet!« (16./12.-25).

I den forbindelse er det værd at bemærke, at Heinesen ikke var blind for de farer, nationalismen rummer. Uden i øvrigt overhovedet at drage paralleller til den færøske selvstændighedsbevægelse spørger han – med reference til Tyskland og Italien – i 1932, om nationalismen nu også er så yndig, og hans eget svar er et klart nej.

Jacobsens og Heinesens involvering i den færøske selvstændighedsbevægelse gør det selvfølgelig interessant at undersøge deres syn på danskerne. Begge behandlede de forholdet mellem færing og dansker i deres breve, og begge tog de afstand fra den læggen danskerne for had, som Jacobsen skriver bl.a. skyldes »Paturssons politiske tekniker og mekaniker«. For, pointerer han i samme brev, uanset den forståelige vrede, der følger af Færøernes afhængighed af Danmark og er at ligne med fårene, der vogtes af ulven, og uagtet »at det er lettere at opret-

holde en kultiveret værdighed for den ædende end for den ædte« (21./5.-29), så er der tale om en uværdig form, der kun appellerer til folks laveste instinkter. Heinesen står ikke tilbage for Jacobsen i sin kritik, som formuleres temmelig bramfrit:

»Selv en kultiveret og fornuftig Mand som Matras hælder mere til en Forklaring som Einar Benediktssons i sin Tid: Der gror ikke Graes der hvor Dansken har traadt. Eller som M. A. Jacobsens anekdotiske: Enhver Faering maa hade Danmark. De betragter Danskerne som en Slags onde Mennesker – en naermest teologisk Opfattelse, og hverken gider eller er i Stand til at se Forholdet under Synsvinkelen historisk-psykologisk Udvikling. Og hvad vacre er: Indignanten lever af og paa sin Indignation, som en Snylter. Fratag ham den, og han har mistet sin eneste aandelige Stimulans. Et Barn, der støder sig paa en Stolckant, giver sig til hylende at taeske lös paa Stolen. Hvad andet gör en Mand som NN? Hvad jeg her skriver er naturligvis sat paa Spidsen. Men undertiden er det uhyggeligt at föle sig som den eneste Voksne mellem en Flok fjertende og hylende Indignationspattegrise« (28./6.-33).⁸

Omkring 1930 ebbede det ud med breve, der direkte tog det færøske selvstændighedsspørgsmål op til behandling. Grunden kan man kun gisne om, men måske var der tegn på en vis desillusion. I hvert fald skrev Jacobsen i juni 1929, at kun på ét område havde bevægelsen opnået et virkeligt resultat: den havde reddet sproget. Politisk og kulturelt var der derimod fortsat behov for et gennembrud, pointerede han. Et middel kunne være etableringen af »et nationalt, midtsamlende organ, skrevet på færøsk og udgivet ved færøske penge« (J.: 8.-9./9.-29), hvad der da også var under overvejelse bl.a. i efteråret 1929, hvor Jacobsen blev tilbudt at redigere en sådan avis, men blandt meget andet forhindrede sygdommen, at planen, som også kalkulerede med Matras og den udclukkende danskskrivende Heinesen i medarbejderstaben, blev realiseret.⁹

Ophørte det færøske spørgsmål med at optræde i brevene, forblev tilknytningen til Færøerne imidlertid uforandret, for som Jacobsen på et tidspunkt opsummerede, »Du har en gang kaldt dem alletings herlige ophav, og det er for mit vedkommende i den grad sandt, at jeg vilde miste evnen til selv den mindste glæde, hvis jeg ikke havde Færøerne til

at varme mit sind« (1./2.-34). Dobbeltnationaliteten derimod havde de et knapt så entydigt forhold til, for blandingen af »en munter og talentfuld Københavnerfamilie« og »gammelt færøsk bondeblod« havde, skriver Jacobsen, givet dem »en mageløs brydning i sindet, og en udsigt af den anden Verden« (20./12.-32 og flg.). Mere distanceret end den dobbeltsprogede Jacobsen, der havde talt dansk med sin far og talte færøsk med sin mor og sine søskende, var Heinesen, og han begrundede for sit vedkommende netop med en sproglig barriere:

»Jeg har faaet alt oversat til Dansk – har oplevet det paa anden Haand, omtrent som en dansk Præst. Mine Forældre, mine Kammerater, ja endda mine gamle Bedsteforældre i Bö – om jeg husker ret – talte dansk til mig, som om jeg var en Udlænding. Min Indstilling til færøsk Aand er derfor blevet literær, idet den er kommet senere og bogligt. Din er mere oprindelig, organisk, og derfor mere frisk« (16./6.-29).

Barbara

»intet interesserer en mand mindre end hans vens elskerinde(r)«, skrev Heinesen i 1937 til Jacobsen, da de befandt sig midt i et større opgør om kærlighedens veje og vildveje (21./9.). Og måske burde en tilsvarende mangel på interesse for d'herrers kærlighedsforhold også gøre sig gældende for den udenforstående læser af deres breve – hvis ikke det var for den forbindelse, Jacobsen eksplicit knytter mellem Heinesens erosopfattelse og romanproduktion og Jacobsens brug af egne oplevelser i fiktionen, specifikt »Barbara«. Romanen bygger på et gammelt færøsk sagn om den smukke, men onde præstekone Beinta, der var gift flere gange og skyld i sine mænds ulykke og død, men den er tegnet over levende model: Estrid, som Jacobsen første gang traf på Færøerne foråret 1921, og som om nogen blev kvinden i hans liv. Knapt et år senere blev hun gift og flyttede til udlandet i en længere periode, men efter hendes separation indledte de et forhold i 1934. Det blev mildt sagt temmelig stormfuldt, for Estrid var ikke sådan at holde styr på, hvad Jacobsen havde fået en forsmag på allerede under forholdets indledningsfase, da hun fra Amerika skrev, at hun »var ude paa vilde erotiske bølger«, men at det ikke gjorde »noget skaar i hendes længsel ef-

ter« ham (J.: 7./10.-34). Situationen bedredes selvfølgelig ikke af hans sygdom, f.eks. installerede hun sig kort tid efter hans akutte indlæggelse på Vejle fjord Sanatorium i juli 1934 med ny elsker i hans lejlighed. I første omgang førte det ikke til noget brud, derimod et trekantsdrama, men i november måned brød Jacobsen første gang forbindelsen. Den blev dog senere genoptaget, men i juli 1937 var det definitivt slut, for lyder det til Tórshavn, »Helt eller intet er nu mit valgsprog, og det er jeg stolt af. Det var virkelig med dyb ro, jeg førte operationskniven, skønt det gjorde Satans ondt« (1./7.-37).¹⁰ Heinesen, der var blevet holdt løbende underrettet om forholdets forskellige faser, var ikke udelte begejstret for Jacobsens beslutning om at droppe Estrid. Tværtimod tog han hende delvist i forsvar og påpegede, at et menneske, der hørte til ens venner og havde betydet noget for én, gjorde man klogt i at give års- og ikke eksamenskarakter, endvidere, at Jacobsen jo hele tiden havde vidst, at Estrid ikke var nogen Maria af Bethania, men en Maria Magdalena – og sikkert foretrak denne sidste type fremfor nogen anden, fordi hans erotiske affærer var »tales of unrest« (H.: 19./7.-37). De synspunkter faldt ikke just i god jord på Vejle fjord, faktisk udviklede den efterfølgende korrespondance sig til et veritabelt brevskaenderi, der, fremgår det, havde sin baggrund i en gammel principiel meningsforskjel om forelskelse – mandlig erobrings- contra do. beskyttertrang. Ret beset var den lidenskabelige forelskelse ikke Heinesens kop te. For Jacobsens vedkommende var holdningen den diametralt modsatte, han fulgte, som han skrev til Heinesen, sit hjertes impulser, forelskede sig og var glad for denne livets spænding, selvom forelskelsen også kunne volde smerte, men deri adskilte den sig ikke fra andre af livets forhold. For at understrege hvor galt fat det var med Heinesens opfattelse, greb Jacobsen til en sammenligning med og kritik af Heinesen som romanforfatter, specifikt spørgsmålet om, hvorfor han ikke havde skrevet nogen succesroman. Det skyldtes nemlig ikke manglende evner, fremhævede Jacobsen i en længere analyse:

»Du mangler ikke fantasi, hellerikke kraft, hellerikke psykologisk dybsind, hellerikke finhed, og – last but not least – hellerikke digterisk suverænitet. Men Du savner noget vist umiddelbart, som er væsentligt i romanformen, en bestemt, omend udefinérlig fortrolighed. Det er muligt, ja sandsynligt, at det hænger sammen med noget i Dit væsen. I Dit sidste brev skriver Du om forelskelse, at Du holder Dig derfra paa grund af »noget i smagen, en

æstetisk-etisk uvilje mod det exhibitionistiske (!) der klæber ved tilstanden«. Undskyld, at jeg beder Dig gaa hjem og vugge! Paa den maade kommer Du ikke paa talefod med mennesker, højest med særlinge. Jeg kan ikke sige andet, end at jeg som humanist oprøres over en saadan tankegang, og giver døden og djævelen i en estetik og en etik, der ikke har raad og ikke har mod til det evigt menneskelige. Det staar som en uhyrlighed for mit livssyn (...) Hvis jeg lever, forbeholder jeg mig fuld bevægfrihed med hensyn til forelskelser. Ja, ærlig talt, det er og bliver en af livets gaver. Men jeg tror ikke Du forstaar det. Du er imod det, paa samme maade som de søsyge er imod sejlads og de hydrophobe er imod svømning. Og det kan de jo altid sige skyldes æstetisk-etisk modvilje!

Denne skyhed, Du nærer overfor den almindelig-menneskelige forelskelse, gaar ogsaa igen paa andre punkter. I en vis forstand er Du menneskesky. Du isolerer Dig fra mennesker. Til Danskerne, som dog er dem, Du skriver for, er Du aldrig kommet i noget virkelig fortroligt forhold, og der er noget om, at Du ikke rigtig kan tale til dem med Din – om jeg saa maa sige – daglige stemme. I versets messetone har Du det guddommelige medium, men naar det gælder Din prosa, er det en kendsgerning, at Dine private ting (breve til Stig, mig og aabenbart ogsaa Matras) er meget bedre end Dine publikationer« (16./9.-37).

Retfærdighedsvis skal tilføjes, at Jacobsen havde fremsat en tilsvarende kritik af Heinesen som romanforfatter før – på tidspunkter uden personlige uoverensstemmelser, men det vender jeg tilbage til.

Hvorom alting er, striden blev bilagt efter en del breve frem og tilbage over Atlanten og bl.a. en undskyldning fra Heinesen, der begrundede sin holdning med, at han dels ikke havde troet, der var tale om et definitivt brud, tidligere parallelle situationer havde vist, at hvad der for tredjemand tog sig ud som uvejr med lyn og torden, oftest afslørede sig som »en smule dørtræk med lampers blafren og rullegardinens postyr«, dels havde været bange for, at forholdets ophør ville ødelægge Jacobsens humør og formørke hans »mozartske livssyn«. Endelig påpegede han den komplikation, der lå i, at Jacobsen ikke bare var Estrids elsker, men ogsaa »hendes forfattervorherre« (12./10.-37). For sagen var jo, at Jacobsen under hele affæren skrev på sin »Barbara« – undertiden med modellen kiggende over skulderen.

Tanken om at skrive en roman om det gamle Tórshavn var ikke ny, hverken for Jacobsen eller Heinesen. Faktisk omtales den allerede i september 1925, da Heinesen gjorde et første udkast til, hvad der først mange år senere skulle blive til »Det gode Håb« (1964), senere i december 1933, hvor Heinesen igen havde fat i romanen, og Jacobsens romanskrivningsplan havde antaget fastere karakter. Jacobsens idé blev dog ikke straks realiseret, en overgang havde en doktordisputats førsteprioritet, og også genren voldte problemer, hvorfor han spurgte sig for hos den mere rutinerede Heinesen og fik svaret:

»køb en anselig Skriveblok og begynd at udfylde den med din kendte Skrift, Ark efter Ark, hver Gang Du har en ledig Stund og er disponeret. Begynd, saa kommer der mere efter. At skrive en Roman, det er som at sne et Snevejr. Har först en Smule Sne sat sig fast saa vokser det hurtigt til en Drive. I hvilken man saa kan omkomme. Hvis man ikke opnaar hvad man havde sat sig i Hovedet« (18./12.-33).

Romanprojektet tog for alvor form i forbindelse med Estrids kærlighedsaffære i Jacobsens lejlighed i 1934, for det var »Den eneste maade at ride stormen af paa«, lød meldingen til Tórshavn (20./9.-34). Og i januar 1935 lå så det kunstneriske mål fast: mennesket Estrid skulle projiceres over i det 18. århundrede, handlingen lånes fra det gamle sagn om Beinta, men uden forsøg på at reproducere de faktiske begivenheder eller den historiske Beinta, Estrid alias Barbara skulle derimod tegnes »i sin uudtømmelige charme« og »i grunden ligesaa fantastiske pauperhed«, som ifølge Jacobsen havde sin grund i, at hun kun besad én styrke – »sit sex« (17./11.-35). Og dermed kom Heinesens forudsigelse året før til at holde stik: at Jacobsen, hvis han engang skrev en roman, ville finde et stof så selvbiografisk, som formen tillod. Størstedelen af »Barbara« er skrevet fra sygesengen på Vejlefjord, og manuskriptet, der kun forelå i et eksemplar, blev kapitel- og brudstykkervis sendt til Heinesen, Matras eller andre venner på Færøerne og i Danmark, for at de kunne kritisere det. Deres respons var, viser Jacobsens breve, af vital betydning for skriveprocessen, der ikke just havde gunstige betingelser, fordi hans tilstand gradvist forværredes og tvang ham til, hvad han selv kalder »halvsløvt mosaikarbejde« og »småa pylrede dagsrejser« (16./9.-37).

Heinesens indsats i »Barbara«-sammenhæng er det vanskeligt at dan-

ne sig et præcist billede af, for arkivet indeholder ingen breve fra ham efter september 1937. Men at romanprojektet lige fra starten havde hans store interesse, er der ingen tvivl om, og forløbet igennem opmuntrede han Jacobsen, hvis evne til at gøre private erfaringer almene han nærrede en stor beundring for. I svarbrevet på Jacobsens kritik af hans manglende lidenskab skriver han således:

»uanset min personlige smag for »puritansk« livsførelse (...) ringeagter eller forfølger jeg dog ikke den form for livsstemning, der er din. Nej, jeg forstaar og beundrer og tildels misunder dig den. Tillige lykønsker jeg dig til det værk, hvori du har inddigtet dit farlige og lidenskabelige liv. Det fine og dystre og prægtigt fluorescerende spind af poesi, livserfaring, ironi, vemod og glæde, hvori din bog er indspundet, har min dybe beundring. Det store ved denne bog beror paa at den ikke synger en privatmands subjektive klage over elskovs forlis, men aabner perspektiver ud mod det almene – ligesom Kingo i »Hvad er det dog alt«. Samt at den handler mere om den suveræne livets selvmodsigende datter Barbara end om det specielle tilfælde med præstens forelskelse. Derfor er det en bog om livet og ikke en privat erotoman dagbog« (21./9.-37).

Kritikerrollen derimod var Heinesen mere ambivalent overfor at påtage sig, på den ene side bifaldt han Jacobsens plan om, at han skulle være sproglig redaktør, på den anden side anså han sig for at være for positivt forudindtaget i romanen til at kunne være til videre nytte. Forbeholdet afholdt ham dog ikke fra at tage fat på stilistiske træk i »Barbara«, som han fandt mindre heldige, bl.a. replikkernes »gøtedanske«, som han anbefalede Jacobsen at få en indfødt danskers vurdering af, for som han skrev, »her maa det enten briste eller bære« (26./8.-37). Den faroiserede stil, som Heinesen her udtrykker sig usikker på, blev senere opgivet, fremgår det af en tilføjelse på brevet.

Blæsende Gry

Fra Jacobsens til Heinesens forfatterskab. Mens Heinesens lyrik stort set ikke diskuteres i brevene, er det modsatte tilfældet for prosaens

vedkommende. Og på samme måde som Heinesens holdningstilkendegivelse i Estrid-opgøret fik bølgerne til at gå højt, slog det af og til gnister, når Jacobsen påtog sig kritikerrollen overfor Heinesens værker. En første antydning af, hvordan det kunne bringe gemytterne i kog, ses i forbindelse med Heinesens eneste forsøg i den dramatiske genre. »Ranafelli«, som stykket hed, skrev Heinesen i 1929, og det blev oversat til færøsk og opført, efter Jacobsen at dømme med succes. Men det ændrede nu ikke ved, at Jacobsen syntes, det var venstrehåndsarbejde, og det holdt han sig ikke tilbage for at meddele Heinesen i utvetydige vendinger:

»Midt i den almindelige panegyrik staar altsaa jeg som den eneste surmuler. Men Du ved, at det ikke er af ondskab, end mindre af nid. Det er rent ud sagt af pinlig omsorg for Dig naar jeg aabent siger, at jeg ikke kan lide dette stykke og end mindre, at Du overhovedet har skrevet det.

For det første: jeg kan ikke lide stykket. Det er ikke godt, og Du ved det godt selv (...) Det rummer ingen virkelig, dramatisk handling, ingen fast og klar konflikt, ingen virkelig knude. Det er en sammenstykning af diverse, indbyrdes usammenhængende – iøvrigt banalt – konfliktstof, og stykket er dramatisk set kompositionsløst. Person og menneskeskildringen har ikke interesseret Dig en bajer (...) Derfor kan jeg heller ikke lide, at Du overhovedet har skrevet dette stykke. Det betegner faktisk en afslappelse i Din kunstneriske villen. Det er Fanden gale mig ikke meningen, at Du, som maaske er en af Skandinaviens originaleste og mest fornemme lyrikere, skal gaa rundt og agere Onkel-tegner-og-fortæller for Richard Long og andre entusiastiske sprutmotorer, der trænger til aandelige oplevelser i regnvejret« (30./4.-29).

Heinesen havde før stykkets opførelse udtalt sig forbeholdent overfor dets kunstneriske kvaliteter, og det er måske grunden til hans, efter Jacobsens efterfølgende breve at dømme, beherskede reaktioner på kritikken: beklagelser over Jacobsens kynisme og fremførelse af forskellige forsvar for stykket. Heinesens svar ligger nemlig ikke i arkivet, ligesom heller ikke svarbrevene på Jacobsens kritik af debutromanen »Blæsende Gry«. Det fremgår imidlertid tydeligt af Jacobsens breve, at Heinesens reaktion i sidstnævnte tilfælde var noget mindre afdæmpet,

faktisk kom det så vidt, at Heinesen helt frabad sig Jacobsens mening om det, han skrev.

»Blæsende Gry« arbejdede Heinesen med i 1933-34, og han holdt løbende Jacobsen informeret om skriveprocessen, som han omtalte som en totrinsraket: »først per Inspiration og dernæst per kritisk Revision« (29./3.-33), efterfulgt af et ikke ubetydeligt »efterarbejde«, for som Heinesen formulerer det:

»det at skrive en roman, det er ikke blot at skrive frem, man maa saa at sige skrive tilbage igen, og saa maaske engang frem igen« (19./10.-33).

Romanen udkom i november 1934, og oprindelig var Jacobsen tiltænkt anmelderrollen, men efter at have læst bogen, mente han, at Heinesen ville være bedre tjent med, at Tom Kristensen fik overdraget hvervet. Han undlod dog ikke at fremkomme med sin personlige vurdering af den grund, den gik på, at bogen savnede »det selvoplevedes spændkraft«, manglede »centrale skikkelser«, havde en »uformelig« handling og var »uden drama« (20./11.-34). Med andre ord, den ville ikke blive nogen salgssucces.

Det var ilde hørt i Tórshavn, og Jacobsen måtte rykke ud med en forsikring til Heinesen om, »at digter, det er Du fanenbrölemig af virkelige dimensioner«, men det havde han taget som givet, at de var enige om, så det, han havde forholdt sig til, var fremfor romanens fortrin udelukkende dens fejl, bl.a. hvad han omtalte som Heinesens »episke forsyndelser«. Om dem skriver han:

»Det staar mig ganske klart, at det fortællende er noget, som ikke helt har Din sjæl, Du har ikke sans for den lange sammenhæng, for skæbnemomentet i dette liv, og Du har ogsaa en tilbøjelighed til ikke selv at ville leve rigtig med« (3./1.-35).

Så let gik det ikke. Jacobsen konstaterede i Heinesens efterfølgende korte brev »en let oprömt smækfornærmethed« og opsummerede, at hans egen kritik af »Blæsende Gry« i det store og hele faldt sammen med, hvad kritikere som Hans Brix, Frederik Schyberg og Tom Kristensen havde ment, nemlig at det digteriske stof var »dyrebart virket«, men at »tilskæringen« havde sine fejl (31./1.-35).¹¹ Der var, som han

formulerede det efter genlæsningen knapt et år senere, »for mange svedsker og rosiner i denne suppe« (13./11.-35).

Overhovedet betvivlede Jacobsen Heinesens lyst til at skrive romaner og betragtede det som hans fundamentale problem. »Undertiden tænker jeg«, skrev han bare to måneder før sin død, da fyldepennen forlængst var blevet skiftet ud med en blyant, fordi han var fast senge-liggende, »at Du spilder Dit tropisk-frodige talent paa ting, som Du ikke har lidenskab for«. Og fortsætter han:

»At Du er en virkelig digter, ved jeg saa godt. (...) Men med hensyn til romaner, har Du vist aldrig haft den rigtige indstilling. Romaner er ikke som piger, man har et forhold til. Man bliver nødt til at gifte sig med dem. De forlanger at være del af ens skæbne. Det er nu min mening, skønt jeg kun har erfaring fra en enkelt, endnu ufuldendt roman« (18.-19./1.-38).

Noget tyder på, at Jacobsen ramte plet, ligesom han også havde gjort det i sin »Blæsende Gry«-kritik, og at det var det, der var grunden til Heinesens voldsomme reaktion. I hvert fald var romangenren oprindelig ikke Heinesens, fremgår det af hans breve. Så tidligt som 1927 udtaler han, at en roman er gået »i Skudderudder«, sandsynligvis pga. mangel på oplevelser at skrive ud fra, for sammenligner han med digtsamlingen »Sangc mod Vaardybet«, er den blevet god, »fordi den bunder i en stor og meget smertelig Oplevelse« (12./12.), nemlig lillebroderen Heines død i Canada samme år, og året efter udtrykker han tvivl om, hvorvidt han overhovedet vil kunne lave noget i romangenren og beretter om fire-fem »Romantorsoer« (20./11.-28). Nogen udtalt sikkerhed om, at »Blæsende Gry« er lykkedes, præger da heller ikke det brev, Heinesen skrev til Jacobsen den dag, han havde færdigskrevet romanen. Bl.a. havde han, fremgår det af brevet, måttet vænne sig til romanformen:

»Pudsigt nok, jeg har, samtidig med at jeg skrev denne Roman, maattet vænne mig til og gøre mig fortrolig med den brede, den vidtløftige og paa sine Steder »banale« Romanform. Jeg har jo för haft nærmest Ringeagt tilovers for den ... en udpræget lyrisk og essayistisk Indstilling, den samme der indtages af Folk som Johs. V. Jensen, Ekelund. Og det kan jo heller ikke nægtes, at et Digt, en Myte, en Aforisme, i koncentreret Form kan indeholde

lige meget Poesi, Perspektiv og Tanke som et Halvhundrede Romansider og mere, stundom som ti Romaner. Den Slags koncentrerede Produkter ... det er med dem som med de Bruspulvere, man i gamle Dage kunde faa til Købs hos Lakridsmanden, og som var i Stand til at forvandle almindeligt Postevand til perlede og sydende Lemonade. Du forstaar Parallelen ... min nye Devise er: Aa, lidt Vand, lidt rent og klart banalt Kildevand! Og Gud vide om jeg ikke er inde paa det rigtige? Jeg har vist tidligere gaaet for meget og hostet mellem tørre Koncentrater, med en hoven og vandflyvende Mine« (20./8.-34).

Noget mere tilbageholdende var Heinesen med at fortælle, hvordan »Blæsende Gry« rent faktisk var blevet til, for skriver han i samme brev:

»Lad det heller vente en Tid, lad os se om Bogen bliver en Succes, en Fiasko eller ingen af Delene, kun en Bog, som der er respektfuld Tavshed omkring ... saadan som det jo er gaaet mine Digtsamlinger.

Nej, jeg vil ikke oprømt og emsigt fortælle, at saadan gjorde jeg dengang og saadan gjorde jeg dengang, og dette pragtfulde shakespeareske Kapitel skrev jeg saamænd paa Lokum. Det kan muligvis komme senere. Jeg stikker foreløbig Piben ind og venter. Kun synes jeg, du har Krav paa at faa at vide, at Pastor Hansen fra vor Barndoms Kirke, han optræder i Bogen i en gribende Forrykthedens Oberammergaupassion (...) Er min Roman lykkes, saa er det takket være et mirakulöst Sammenstød af Tilfældigheder. Det skyldes en Slags Held, en Slags Gunst, mere end det skyldes mit eget dovne og drømmeriske Væsen«. ¹²

Tonen var, som det allerede er fremgået, en noget anden, da romanen udkom, men det afholdt nu ikke Heinesen fra to år senere at skrive til Matras, at den var »et Monstrum af en Bog«, hvis »største Svagheder er dens mange døde Sider, dens ofte utaalelige Regressioner og næsten skamløse Bredde« (22./7.-36). Og godt et år senere lyder det til den Jørgen-Frantz Jacobsen, der tidligere var blevet bedt om at holde sine meninger for sig selv, at:

»Min start som romanforfatter fandt sted under forhold der vist-

nok i nogen grad har været kunstnerisk prostituerende. Et fænomen som en succésroman var mig hjerteligt ligegyldigt lige op til mit 32. aar. Da hændte der det maaske skændige, at jeg fölte mig tilskyndet til at göre et forsög paa at slaa ind paa et rent forfatterlevebröd. Man stod jo der og havde bygget et dyrt hus og stiftet familie. Det er desværre den ramme sandhed, at det var med den bagtanke jeg tog fat paa »Bl. Gry«. Der var dengang hausse i tykke romaner« (21./9.-37).

Som det eneste af Heinesens værker er »Blæsende Gry« blevet omarbejdet. Det skete i forbindelse med udgivelsen af 2. udgaven og var en betingelse fra forfatterens side for, at Munksgaards forlag fik lov til at genudsende romanen i 1961.¹³

To verdener

Efter en specielt for Gelsteds vedkommende temmelig våd middag i marts 1926 skrev Jacobsen til Heinesen om, hvordan Gelsted havde duperet ham med sin karakteristik af, at han, Jacobsen, trods sine humanistiske, rationalistiske og sobre idealer i sin inderste sjæl var en stor romantiker. Og netop denne dualisme, som Gelsted påpegede hos Jacobsen, er central ikke bare i Jacobsens, men også i Heinesens litteratur- og kunstsyn. Bedst måske kommer den til syne i en diskussion om PH, som Jacobsen startede i februar 1932. »Du ved«, skrev han indledningsvis, »at jeg personlig intet har imod det, som er kvintessensen i den moderne kunstopfattelse: sagligheden«, og underbygger med, at han er tilhænger af funktionalismen som byggestil, beundrer tidsskriftet »Kritisk Revy« og glæder sig over at se »P. H. stikke hul paa utallige blærer og balloner af uforstand, forloren pragt og formel slendrian«. Alligevel er der noget i PHs synspunkter, som Jacobsen overhovedet ikke kan forlige sig med, og det er den kunsten for samfundet, som han plæderer for med sit krav om en »demokratisk, helst proletarisk« kunst. Den bagvedliggende teori om, at »kunsten kun er ægte, naar den er udslag af sin tid«, er Jacobsen for så vidt enig med PH i, men omsat i praksis mener han, det går galt, for som han skriver, »fordi man anlægger et gasværk i nærheden af en frugthave, tör man dog ikke forlange af træerne, at de straks skal bære nøddekoks«. Og fortsætter han:

»Her har vi sagens kerne: P. H. har propageret ud fra en ideologi, som er kunsten som saadan ganske uvedkommende. Hvad han siger om den kunst som skal komme er sociologi (...) Men hvad Satan rager sociologien den mindste smule poesien?

Naar P. H. skal mane en ny kunst op af jorden kan det ikke nytte at gøre dette med sociologiske betragtninger og samfundsmæssige tilskyndelser, det maa være med kunstneriske tilskyndelser (...) Egentlig har han ikke anelse om, hvad poesi er. Og derfra er vist ikke saa langt til hellerikke at have begreb om, hvad kunst er. Kunst og poesi er naturligvis ikke det samme, al kunst kan jo ikke være poesi og da navnlig ikke arkitekturen, som i det øjeblik den forlader sagligheden let kommer ud at svømme. Men sagligheden alene gör det paa sin side hellerikke uden at være bestraalet og udformet gennem den udefinerbare kraft, som kaldes inspiration, denne sang i opfattelsen og fremførelsen, som er kunst, denne glæde, denne dans paa randen af det ufattelige. I arkitektur som i lyrik«.

Konsekvensen af den sociologiske kunstteoretisering, som Jacobsen kalder PHs kunstkritik, er nemlig, påpeger han efterfølgende, en fuldstændig underkendelse af, hvad både han selv og Heinesen betragter som det væsentligste i kunsten: »det oprindelige, det irrelevante, det menneskelige og endelig – kort og godt – naturen« (21./2.-32 og flg.).

Heinesen medgiver, at PH har sine fejl og mangler som kunstkritiker, men alligevel tager han ham i forsvar overfor Jacobsen, fordi han anser ham for at være »den nyttige Mand, Tiden har Brug for« og dermed deres forbundsfælle (29./2.-32). PH-forsvaret implicerer imidlertid ikke, at Heinesen ikke også vedkender sig eksistensen af de to verdener, som Jacobsen sætter op imod hinanden i sin kritik af PHs kunstsyn, for, som han har tilføjet som et resumé på et af sine svarbreve til Jacobsen, uden ordnende fornuft/rationalisme bliver resultatet kaos, men uden den spontane, udefinerlige inspiration/romantisk kedsomhed. Dobbelttheden betragter Heinesen som en i virkeligheden uløselig konflikt mellem gammelt og nyt, der udspringer af deres opvækst i det færøske samfund, som så at sige først trådte ud af middelalderen med monopolhandelens ophør i 1856 – en friktion, som han dog også formoder i høj grad kom både ham selv og Jacobsen åndeligt til gode. Og netop i denne dobbeltthed ser Heinesen årsagen til sin og Jacobsens anderledeshed i forhold til f.eks. PH og Gelsted, for selvom de hurtigt

kan blive enige om, at tiden trænger til »denne moderne usentimentale og drengagtige Moralitet«, så er der et men, for:

»den anden Verden, den kender man, uden den vilde man ikke helt være sig selv, lad den saa være P. H., Gelsted og andre pædagogiske Doktrinarister nok saa modbydelig. Poesien bor dér, og de store dybe Sandheder om Döden og Livet vel ogsaa (...) Vi kan aldrig i Evighed blive helt enige med dem, for vi har af Naturen ikke deres Indstilling. Ialtfald ikke paa begge Öjne. Vi har »sovet under Næver og Græstörv paa færöske Lofter«, og vi tilhører et Folk, der den Dag i Dag er paa Hat med Karl den Store og Olaf Trygvason, ja endog med Sigurd Fafnersbane; og for at gaa endnu længere tilbage, med Loke og Riser og Huldefolk. Et Folk der midt i en Jazztid slæber omkring med deres indtil Fjanteri forældede og ukurante Drömmeguld« (udateret. Citat i citatet: J.: 20./12.-32 og flg.).

Samtidig er Heinesen dog også fremme med den løftede pegefinger overfor denne »Romantik« og dermed et forsvar for PHs synspunkter, for, som han skriver, nægtes kan det ikke, at den også indeholder reaktionære kræfter, der skal bekæmpes, og det giver PH og andre »den soleklareste Ret til at være doktrinære og præke Sömmelighedens og Ordenens knastörre Evangelium«.

Problemet romantik-virkelighed forbliver, forudser Heinesen på et tidspunkt, aktuelt og uuddebatterligt for ham selv og Jacobsen som følge af deres dobbelte tilknytning til henholdsvis Færøerne og verden, middelalder og modernitet. Og spørgsmålet om individ contra samfund/-tid er da også oppe at vende flere gange i Jacobsens og Heinesens korrespondance, aktualiseret ikke mindst af den politiske udvikling i 1930'ernes Europa, der, ser det ud til, resulterede i en i hvert fald delvis uenighed om individualismens værdi og berettigelse i den konkrete situation. Jacobsen skriver således, at selv om mange synes, at det er asocialt ikke at være med i tiden – hvad han da principielt også mener, man bør være – så er det måske alligevel en tvivlsom ære, for resultatet af først kommunisternes, senere fascisternes »ned med individualismen« beskriver han som »et kog af støvler« i næsten hele Europa, og han fremhæver i den forbindelse PH for at have skiftet kurs og være begyndt at lægge et godt ord ind for individualismen (11.-16./8.-34). Heinesen derimod giver udtryk for, at samme støvletrampende Europa

bringer »en æstetisk-individualistisk-romantisk Sjæl ud af behagelig Balance« og fremfor altså at se individualismen som et alternativ mener han, at kommunismen er »den eneste Magt, der kan sættes op som Modtræk mod den krigsberusede fascistiske Nationalisme«. Ikke fordi han er blevet overbevist kommunist, men fordi, som han skriver, mod »Rustningskapitalismen (...) maa man som evropæisk Menneske være Kommunist paa samme Maade som man under en Syndflod maa være Tilhænger af Fartøjers Brug paa Vandet« (september 1934?). Som livsanskuelse var Heinesen nemlig ikke sikker på, at kommunismen holdt, for, som han formulerer det, »Hjertet udenpaa Vesten, det er og bliver nu altid lidt södt«. Videre skriver han:

»Der er nu engang ingen Legemsdel, der er saa tung og farlig at bære som det store Hjerte. Reversen af det er nemlig sjældent den röde Godhed, oftere den graa Grusomhed. Ja, kun særligt indrettede Menneskesind kan bære Godhedens Byrde. Jeg maa i denne Forbindelse tænke paa en storartet antydet Figur i Kommunisten Hans Kirks »Fiskerne«, nemlig Sömanden der tog sin Kæreste til Ægte til Trods for at hun havde faaet et Barn med sin Plejefader. Det var jo stort gjort, et sjældent Udslag af Godhed; men Reversen kom ogsaa for en Dag, idet han efter denne Daad pinte hende ihjel ved sin farisæiske Ondskab. Trækket gaar igen hos mange socialt behjertede. Sagen er utvivlsom den, at de 99 % af Menneskeheden er ganske normale store og smaa Egoister. Og vil man se virkelig socialt paa Samfundet maa man regne hermed og ikke tro at Menneskenaturen med et Slag lader sig forandre (...) Mit Utopia er en Jord, hvor alle Mennesker kan tale sammen som f.Eks. du og jeg, værdsætte hverandre, uden generende Hjertelighed. For dette Ideals Skyld vil jeg gerne tage politisk Parti for Kommunismen; mindre af hovedlös Beundring for denne end af Uvilje mod fascistiske og reaktionære Strömninger i Tiden« (5./11.-32).

Det dyrebare liv

At skrive om Jacobsens og Heinesens korrespondance uden at komme ind på deres livsholdning vil være næsten lige så misvisende som ikke at

berøre deres store interesse for og beskæftigelse med musik i brevene – hvad jeg dog alligevel undlader. Forholdet til livet og døden indtager en central plads i brevvekslingen som følge af Jacobsens langvarige sygdom og er interessant at belyse, fordi udgangspunktet for deres holdningstilkendegivelser fremfor at være teoretisk netop tages i hans konkrete situation, som berører dem begge dybt. Karakteristisk er det, at sygdommens forskellige faser beskrives med Jacobsens »symbol«, »et festligt og lidt gammeldags skib for fulde sejl og med baskende vimpler og flag« (H.: 28./3.-27), f.eks. skildres en indlæggelse som at skuden ligger i dok og får bund og kedler eftersat, en livstruende situation som en brandstorm med risiko for at blive slået uhjælpeligt til vrage, men håb om at nå i havn og en bedring som at sejle indenskærs i smult vand.

Heinesen var lige fra sygdommens udbrud Jacobsens nærmest fortrolige og blev holdt nøje underrettet om udviklingen, hvis alvor Jacobsen ofte bad ham skjule overfor familien på Færøerne, ikke mindst moderen. Selvsagt udtrykker en række af Heinesens breve bekymring over Jacobsens tilstand, men karakteristisk er alligevel brevenes generelt opmuntrende og kontante indhold, der allerede kommer til udtryk i et (vistnok) ikke længere eksisterende brev fra 14./3.-25, som Jacobsen i sit svar beskriver »rammer den psykologiske plet« med påpegningen af, at »Vi er paa opdagelsesrejse her i livet og maa finde os i at gøre vore opdagelser der, hvor skæbnen nu engang anbringer os« (28./3.-25). Samtidig nærer han også stor beundring for den måde, Jacobsen »møder, fægter med og lysbombarderer sin sygdom« (29./4.-35).

Jacobsen betragtede som allerede nævnt udbruddet af tuberkulose i 1922 som det, der skulle til for at han kunne få hold på sit liv, og på sæt og vis bekræfter korrespondancen udtalelsen, for på intet tidspunkt beklager han sig for alvor. Hans styrke ligger i, skriver han et sted, at han på godt og ondt er forelsket i sin egen skæbne, og det kommer bl.a. til udtryk, da han på et tidspunkt ligger med vanvittige smerter pga. bitestikbetændelse. Han skriver da, at hvad han gennemgår, er en prøvelse, »men vil man have det gode, maa man tage det onde med«, og hvis han dør, vil man kunne skrive, at »Her hviler én, der lærte meget menneskeligt at kende og altid var harmonisk lykkelig. Tilsidst opnaede han endog at føle et pust af alderdommens molest« (20./2.-35). For, fortsætter han i et senere brev, »Man bliver dog stadig klogere, baade paa livet og døden« (11./5.-35), og det får ham til, »naar stormen rigtig tuder i rigningen«, at synes, at Heinesen er gået glip af noget (25./8.-37). I udviklingen af dette livssyn fandt Jacobsen stor inspiration i den

franske forfatter La Rochefoucaulds »Maximes«, som han første gang nævner for Heinesen i maj 1929. Faktisk blev læsningen af ham noget af et gennembrud, fremgår det af svarbrevet på Heinesens anmodning om at blive fritaget for litterær kritik. I det fremhæver Jacobsen søgnin-gen efter kendsgerninger som det helt centrale, for sit eget vedkom-mende den korrekte diagnose. Forskellige versioner af La Rochefou-caulds leveregler findes da også i brevene, og med Jacobsens ord lyder hans »Hverken solen eller døden formår vi at betragte med ufravendt blik«¹⁴ f.eks. således:

»Der er jo det ved mig, at jeg ikke har talent for den absolutte tristesse, den totale solformørkelse. Bliver verden mig gram, da kommer straks funkerne flænsende gennem mørket, og jeg lever åndeligt op. Falder sørgmodigheden over mig, da kommer sam-tidig Bellman eller Mozart. Ens hjælpeklider er så enorme. Alt hvad man i ungdommen har drømt og fabuleret, det ligger som en uudtømmelig reserve af glæde. Jeg forbliver dybt taknem-melig mod livet og vil fremdeles være forsonet med dets kår, thi det giver mere end det tager, ja jeg har allerede fået så meget, at jeg aldrig vil kunne få berettiget grund til at klage (...) Det er jo net-op den vældige spænding mellem sorrig og glæde, der gør livet stort. Jeg gider ikke sige mere om den ting, jeg ved, du forstår mig. Mine største øjeblikke har jeg haft når gnisterne er sprunget mellem sorrig og glæde. Og døden er i baggrunden for livets gene-ale relief (...) Livet er stort og dæmonisk, værd at elske og lyde. Og det allerstørste i livet er igen resignationen« (10./8.-37).¹⁵

Der er med andre ord et utroligt overskud og en stor taknemlighed i Jacobsens forhold til livet, og det kommer for alvor til udtryk i det næstsidste brev, han skriver til Heinesen, blot en månedstid før sin død:

»I de sidste maaneder har jeg befundet mig, om ikke i en kata-strofal situation, saa dog i en frygtelig hul dønning. Mit stolte skib, der pløjer sygdommens sø (...) har jo vandet staaende højt i alle lasterum, det flyder tungt og ruller frygteligt, medens mer-omtalte vand skvagger frem og tilbage. Dag ud og dag ind. Jeg tænker mig mærkelig nok liggende ud for Kap det gode Haab, men det er ikke nogen symbolsk idéassociation; for haab! (...)

Dog haab! Er havet nok saa stengraat og himlen nok saa mørk, maa man dog huske, at man er født og opvokset mellem militære. Den snigtanke kan paakomme én i éns store træthed, at nu kan kruset snart siges at være fuldt. Man kan føle sig ætset i sin livs-nerve og tænke: nunc libera me! Da gælder det om at huske, at militæret ved lavetterne de viger kun for bajonetterne. Allermindst nu bør ogsaa skansen at qvitteres. For Barbara skyder frem med en sletikke saa tosset fart. Midt i dønningerne avancerer man (...) Først og fremmest maa man indse, at livet er stort, og ilde er det ikke, naar ens sjæl gløder lidt paa Herrens esse. Nej, ilde er det ikke. Saa maa man iøvrigt holde pinen ud. Det er saagu ikke saa svært i mine aandelige kaar. Selv om dagene oftest begynder taagede og tunge i moll, saa ender de i regelen ligesom Bellmans sange i dur« (7.-10./2.-38).

Hvilken værdi man har

Korrespondancen mellem Jacobsen og Heinesen er ved siden af alt andet betagende læsning – pga. brevenes sprogligt-stilistiske niveau og som følge af den intensitet og gennemgående livsglæde, der bl.a. ogsaa kommer til udtryk i form af drilleri overfor den udenforstående læser, f.eks. naar Jacobsen på den eneste blanke bagside af et flere sider langt brev skriver, at »Hvorfor denne Side ikke er beskrevet, det faar for Eftertiden og særlig Litteraturhistorien altid staa som en Gaade!« (juni 1922). Det betyder imidlertid ikke, at beskæftigelsen med korrespondancen ikke ogsaa er problematisk, for samtidig med at den giver mange svar, stiller den i virkeligheden lige saa mange spørgsmål, bl.a. spørgsmålet om, hvorfor samlingen af breve i Heinesen-arkivet er ufuldstændig.

Sammenfatningen af brevvekslingen giver ogsaa problemer. Det hænger ikke mindst sammen med, at den udenforstående læser både står for udvælgelsen og fortolkningen af et privat brevmateriale, der såvel tidsmæssigt som tildels ogsaa kulturelt adskiller sig fra hendes egen, og i arbejdet hermed samtidig skal forholde sig til en korrespondance, der strækker sig over flere år og derfor bl.a. ud fra en modenhedsbetragtning er vidt forskellig. I Jacobsens tilfælde spændende fra f.eks. Sorø-brevenes næsten desperate længsel efter Heinesen: »Jeg ventede' i Dag

og jeg ventede' i Gaar / baad' i Dag og i Gaar / Hver halve Time udepaa Stationen jeg staar / paa Stationen jeg staar / men paa Tirsdag vil han komme, det ved / jeg forvist / Den Chance er sidst«, underskrevet »Taalmodigheden selv« (15./6.-18), over ungdomsårenes frustration over et manglende kønsliv, der får ham til at give trafikministeren ret i, at »Jernbanedriften næst efter kønsdriften er den vanskeligste drift vi har her i landet« (julen 1923), til de intime skildringer af Estrid-forholdet og holdningen til liv og død overhovedet i 1930'erne. Dertil kommer så også overvejelserne over, hvilke diskretionshensyn der skal tages, ikke bare overfor Heinesen, Jacobsen og deres nærmeste, men også den færøske personkreds, der ikke altid får en lige flatterende omtale. Det er og bliver en afvejningens kunst.

Selv lagde Heinesen og Jacobsen ikke skjul på, at brevvekslingen var af endog meget stor betydning for dem. »Det er i grunden ogsaa befriende at kunne skrive til Dig«, lød det således fra Vejlefjord efter den akutte indlæggelse i 1934, og senere »Ja, Du aner ikke, hvad Du har betydet som publikum for alle mine trængsler. Tak for det« (25./7.-34 og 17./11.-35). Det gjaldt da også for dem begge, at brevene blev skrevet med entusiasme, ventet med længsel og efterlyst, når der var et ophold i strømmen af dem. Med Heinesens formulering:

»Jeg længes simpelthen efter rigtig at skrive dig et Brev. Ligesom jeg altid er spændt paa Brev fra dig. For Fanden! Det hører dog til de bastante og usvigelige Glæder her i Livet. Naar man i den Grad er »einverstanden« som vi!« (5./10.-32).

Brevenes betydning lå selvfølgelig i første række i, at de, trods den fysiske afstand mellem Jacobsen og Heinesen, muliggjorde en fortsat meget tæt relation, der egentlig kun blev lettere forstyrret, når de to venners respektive kærlighedsforhold bragte jalousien mere eller mindre tydeligt op til overfladen. Ud over at være følelsesmæssigt betydningsfulde var brevene det imidlertid også på et intellektuelt plan. De udgjorde, som det er fremgået, et diskussionsforum og blev på den måde både personligt og holdningsmæssigt bevidstgørende og dermed udviklende. Men mindst lige så vigtigt: De fungerede også som en slags forfatterværksted, for brevskrivningen var ud over alt andet træning i at formulere sig. Sjældent blev ikke blot brevenes indhold, men også deres form kommenteret, f.eks. lød det fra Jacobsen til Heinesen, at han i grunden skrev forbandet godt, og at hans breve ved siden af alt andet

var »sproglige perler« (26./3.-34). Tydeligst formulerer dog Heinesen betydningen af brevvekslingen og deres private litteratur, hvoraf kun en del – tilsyneladende netop pga. den private karakter – er tilgængelig i Heinesen-arkivet:

»Har vi ikke høstet andet Udbytte af vore nu snart tredveaarige Skriverier, saa har vi dog opnaaet en atletmæssig Færdighed af høj Rang. Vi behersker begge, lad det kun frimodigt være sagt, det danske Sprog saa godt som nogen hjemmefødt Sprogmeister. Hvilken Værdi man ejer i en saadan Færdighed, det gör man sig i Almindelighed ikke klart« (20./8.-34).

Som allerede nævnt blev Heinesens debutroman udsat for en temmelig hård medfart af Jacobsen, der i sit første kritiske brev undskyldte sin »hensynsløse ærlighed« med:

»at sagen ligger mig paa hjerte, og at Din succès næsten er mig ligesaa magtpaaliggende som min egen. Ja, jo mere det muligvis vil gaa op for mig i fremtiden, at jeg ikke selv naar frem, jo vigtigere vil det blive for mig, at Du gör det« (20./11.-34).

Som det også er fremgået, bifaldt Heinesen Jacobsens synspunkter, da han først havde fået sundet sig, men hvor betydningsfuld Jacobsens kritik af ham som romanforfatter på længere sigt har været, er det selvfølgelig umuligt at sige noget præcist om. Et fingerpeg giver dog, synes jeg, Heinesens omarbejdelse af »Blæsende Gry«. Bl.a. Jacobsens spørgsmål til, »hvorfor i hede hule helvede (...) der ikke (er) et smil at opspore paa nogen side« (20./11.-34), må formodes at have fået konsekvenser, for karakteristisk for Heinesens forfatterskab er vel overhovedet underfundigheden, der fint lever op til, hvad Jacobsen efterlyste i førsteudgaven af »Blæsende Gry«:

»Jeg mener faktisk, at Du har taget Dit stof med saa megen kunstnerisk alvor, at Du har glemt at le med. Eller smile med. Rasmus Apparens var en fremragende fortæller, en kunstner. Han talte langsomt og ensformigt, næsten dystert. Men med sine herlige øjne gav han smaa diskrete understregninger, der kunne faa publikum til at vride sig af latter« (3./1.-35).

Underretningen om Jacobsens død fik Heinesen gennem et telegram, afsendt af en af Jacobsens søstre, der på det tidspunkt var sygeplejerske i Danmark. Hvordan han reagerede på dødsfaldet, er der ingen samtidige vidnesbyrd om i arkivet, men i et brev til sig selv seks år senere, skriver han, at Jacobsens død hverken kom som nogen overraskelse eller virkede på ham »som noget overvældende«, derimod »indledte et Savn, som aldrig vil ophøre« (9./4.-44). Om dette savn blev konkretiseret litterært, som tilfældet var ved broderen Heines død, udtaler Heinesen sig ikke eksplicit om. Derimod er der ingen tvivl om, at det livssyn, Heinesens bøger udtrykker, har endog meget tæt relation til de tanker og følelser, Jacobsens sygdomsforløb afstedkom, og som de løbende delagtiggjorde hinanden i. Mere end 30 år efter Jacobsens død opsummerede Heinesen Jacobsens betydning i en af sine notesbøger:

»Hans meget positive reaktion, trods personlig umild skæbne, influerede stærkt på min egen holdning og har i årenes løb gjort dette i stigende grad« (6./2.-71).

Med andre ord, nok begyndte det som leg, men »det endte som en slags kultur« – en kultur i form af et forfatterskab, der trods bevidstheden om at tragedien altid har det sidste ord, alligevel hævder livsglædens ret på jorden.

Noter

1. Bogen udkom på Gyldendal. Forinden havde Heinesen publiceret artiklen »Det dyrebare liv. Jørgen-Frantz Jacobsen i strejflys af hans breve« i »Vindrosen« 2 og 3/1956.
2. William Heinesen indgik i november 1981 aftale med Det Kongelige Bibliotek om overdragelse af sit arkiv dertil. Arkivet er utilgængeligt, men jeg fik før William Heinesens død 12./3.-91 hans tilladelse til at benytte det.
I min artikel er Heinesens og Jacobsens ortografi bevaret, også hvor der er tale om inkonsekvens.
3. Bjarne Nielsen Brovst: »Det muntre Nord. William Heinesens Liv og Digting«, Centrum 1987, s. 20.
4. Ibid. s. 20. Heinesens udtalelse om grunden til at »Barbara«-manuskriptet i første omgang skulle være blevet refuseret, stemmer ikke overens med tre konsulentudtalelser på Gyldendal, hvoraf de to er skrevet af Paul la Cour. I den første af disse udtrykker la Cour derimod bekymring for, om romanen, som Christian Matras havde sendt til forlaget, med sin ufuldstændige

form, vil »have Mulighed for at fængsle Publikum« (9./12.-38), mens hans anden konsulentudtalelse bekræfter Heinesens afvisning af at have skrevet afslutningen på »Barbara«. I denne skriver la Cour:

»William Heinesen har gennemarbejdet Jørgen-Frantz Jacobsens efterladte Romanmanuskript, forsynet det med et meget smukt Forord og paa overordentlig fin og neutral Vis udfyldt den meget generende Lakune hen mod Slutningen. Nogen Afslutning har han derimod ikke kunnet give Romanen. Den ender stadig aabent, men ved de smaa Drejninger, der er sket, ved Titlen, som rigtigt gør det til en Roman om Barbara og lægger Vægten paa hende, har Romanen dog faaet en Sluttethed, som lader sig forsvare (...) Ved Heinesens stilistiske Udrensning, fortræffeligt karakteriserende Forord og Lakuneudfyldning er Bogen blevet befriet for alle Vanskeligheder ved Læsningen af den« (5./3.-39). Citeret med Gyldendals og la Cours litterære eksekutor, Ole Wivels, tilladelse).

5. I et interview med Claus Ingemann Jørgensen, »Land og Folk« 11.-12./1.-70, udtaler Heinesen:

»Jeg glemmer aldrig Strindbergs »Ett Drømspel«, som jeg så på Dagmarteatret. I lang tid derefter stod Jørgen-Frantz' og mine skrivelser i drømmespilletts præ-surrealistiske tegn, derfor virkede surrealismen allerede gammelkendt på os da den senere begyndte at brede sig i moderne litteratur og kunst«.

6. Sandsynligvis er der tale om kronikken »Fugleviser og andre Digte«, »Politiken« 14./12.-24.

7. »Politiken« bragte 27./12.-24 Heinesens artikel »Døve Øren«, »Varðin« 1924 artiklerne »Poul F. Joensen: Gaman og Álvara« og »Nýføroysk yrking. Eitt yverlit«.

8. Navnet er slettet af Heinesen og erstattet af »NN«, men det kan tydes som Eskeland.

9. Det fremgår af nævnte brev, at Jacobsen blev opsøgt på Vejlelfjord Sanatorium af Sigurd Niclassen, der pga. utilfredshed med den eksisterende færøske presse ønskede at starte en ny avis med Jacobsen som redaktør.

10. I et brev 40 år efter forholdets ophør besvarer Estrid Bannister Good Heinesens spørgsmål om, hvorfor hun aldrig afgav »nogen rigtig sangbund« for Jacobsens »stormfulde dyrkelse« (H.: 17./4.-77) således:

»Det er så nemt at forklare. Han tiltrak mig aldrig fysisk, tværtimod, desværre. Og så var der en ting til, som holdt mig tilbage. Jeg vidste hvor nær I stod hinanden og jeg havde på fornemmelsen at lige meget hvad jeg sagde og gjorde blev diskuteret med dig. Så der har du forklaringen så nogenlunde i en nøddeskal«.

Brevet indgår (endnu) ikke i Heinesen-arkivet og er citeret efter Else Cederborg: »Estrid. En biografi over Estrid Bannister Good«, Lindhardt og Ringhof 1983, s. 95 og her dateret april 1977. Estrids fornemmelse var korrekt, fremgår det af Heinesen-arkivet, for forholdet blev ganske rigtigt diskuteret i Jacobsens og Heinesens breve. Det er udelukkende disse breve, min fremstilling af Estrids og Jacobsens forhold bygger på, og jeg indlader mig således ikke på en sammenligning med eller diskussion af Ceder-

borgs fremstilling af forholdet på baggrund af Estrids og Jacobsens korrespondance.

11. Den danske anmelderstab modtog i det store og hele »Blæsende Gry« som Jacobsen. H. B. skrev i »Dagens Nyheder«, at »Der er Grund til at fremhæve denne Bog som et Værk af Værdi og et Vidnesbyrd om den almindelige nordiske Velstand i Kultur overalt indenfor det nordiske Omraade«, selvom han ikke mente, at Heinesen kunne sidestilles med »den i dette Efteraar fremdukkede Halldor Laxness« (21./11.-34).

»Berlingske Tidende«s Frederik Schyberg konkluderede fortrøstningsfuldt:

»William Heinesen har med sin første Roman altsaa skrevet en ægte Lyriker-Roman, ikke en samlende, men en spredende Fremstilling. Et bemærkelsesværdigt Træk i »Blæsende Gry« er dog, at Forfatteren ikke noget Sted falder for Fristelsen til at fortabe sig i melodramatiske Situationer, en Fristelse, meget faa Lyrikere ellers evner at modstaa, naar de benytter Romanformen. Heinesen udviser paa dette Punkt en saadan Beherskelse, selv over for oplagte »Situationer«, at det maa skrives hans usædvanlige Begavelse til Gode – og giver Haab om, at han med Erfaringerne fra denne sin første Roman in mente, senere vil kunne skrive en mere tætsluttet og derfor mere værdifuld Færø-Roman. Hans Talent er ganske utvivlsomt af det ægte Materiale. Et digterisk Fugle fjæld mellem Danmark og Island« (28./11.-34).

Også Tom Kristensen var fuld af ros og ris. »Stor i Fortrin og Fejl« kaldte han sin anmeldelse, der bl.a. anker over Heinesens manglende kompositionsevne, der gør, at »naar man har læst Bogen, føler man det, som om William Heinesen har rystet flere mindre Romaner sammen, uden han har vidst hvorfor«. Omvendt fremhæver Tom Kristensen Josva-fragmenterne og glimtene af Trymøs skæbne, som roses for »hamsunske Pudsigheder og Naturbeskrivelser, der røber den fødte Digter, en Lyriker af den rigtige Naade«. Og endelig er der, fortsætter han gennemgangen af romanerne i romanen:

»Romanen om Hotellet Welcome i Holmvige, om den eneste permanente Gæst, den fordrukne og geniale Sagfører med det strenge Blik, den evige Genever og den højstemte, bidske Replik og den lille Bissekræmmer Vitus, der er bisset lige ud af en af Hamsuns Romaner. Skildringen af Hotellets Brand og disse to Originalers forrykte Flugt ud af Bygden, deres Drikkegilde i Halmen i et Faarehus, deres skæbnedystre Samtale og Sagførerens Død i Beruselse – han staar paa Hovedet ned i en Bæk, da han vil drikke Vand – er ganske simpelt storslaaet. Man mindes, hvor tosset det end lyder, »King Lear«, saa dyb er Tonen. Og dette Afsnit vil man tage frem og kaste i Hovedet paa hver den, som vil bestride, at William Heinesen er en stor Digter, stor trods sine alt for store Fejl« (14./12.-34).

12. Også andre af romanfigurerne er tegnet over levende model, f.eks. er J. H. O. Djurhuus model for sagfører Moberg, fremgår det bl.a. af et af Jacobsens breve:

»Jeg har nu læst slutningen af Din bog og genlæst andre dele af den. Jeg

beundrer den mægtige ægthed og gedigenhed i fortællingen, den dybe, digteriske skønhed og misunder Dig grønligt den hellige tone i kapitlet fra Faarehuset. Selvfølgelig maa J. H. O. være stolt, for Du har her skabt noget genialt over ham som model« (13./11.-35).

Samme Jacobsen afslører i sin fremhævelse af kapitlet med Josvas hyldevandring som et af romanens bedste ligeledes, at der er tale om et selvbiografisk indslag:

»Men ét Kirkebørcyn-minde undlader Du med smuk beskedenhed at omtale, nemlig Din egen fandenivoldske hyldevandring, som Du med rette har forevigtet i Din bog. Det er et af dens bedste kapitler« (24./3.-35).

13. Heinesens (eventuelle) korrespondance med Munksgaards forlag har det ikke været muligt at finde (endnu), men W. Glyn Jones skriver i sin artikel »To gange Blæsende gry«, at »Ifølge forfatterens eget udsagn stillede han den betingelse, da Munksgaard foreslog en genudgivelse, at han skulle have lov til at revidere den forinden«, »Nordisk Tidskrift för Vetenskap, Konst och Industri«, 1976, s. 128.

Større forhåbninger om, at 2. udgaven ville blive mere vellykket, havde Heinesen imidlertid ikke, tyder et brev til Ole Wivel på. I det omtaler Heinesen 1. udgaven som sin »første og desværre meget ufordøjede roman«, men skriver også, at han »smækkede« til Munksgaards tilbud om en 2. udgave, »hvad jeg angrede da jeg påny havde læst bogen. Den er forfærdelig, uden måde umoden og uden komposition, ja uden redaktion, og endda uden intention, og jeg tror desværre ikke, den bliver stort bedre selv drastisk forkortet« (9./1.-61, Gyldendals arkiv).

14. Aa. Marcus: »Livsanskuelse gennem Tiderne«, bd. 6. Gyldendal 1955, s. 84.
15. Brevet har jeg ikke kunnet finde i Heinesen-arkivet, og det er her citeret efter »Det dyrebare Liv«, s. 104-05.